

Warszawa, marca 2020 r.

152.../2020/PSP/KW/KJ

Szanowny Pan

Dariusz Piontkowski

Minister Edukacji Narodowej

al. J.Ch. Szucha 25

00 - 918 Warszawa

W nawiązaniu do rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 20 marca 2020 r. w sprawie szczególnych rozwiązań w okresie czasowego ograniczenia funkcjonowania jednostek systemu oświaty w związku z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19 (Dz.U. poz. 493), wraz ze zm., Helsińska Fundacja Praw Człowieka (dalej: HFPC bądź Fundacja) zwraca się do Pana Ministra z uprzejmym zapytaniem, czy Ministerstwo Edukacji Narodowej (dalej: MEN bądź Ministerstwo) prowadzi aktualnie badania dotyczące faktycznego dostępu polskich uczniów do nauki z wykorzystaniem tzw. metod zdalnego nauczania oraz czy w przypadku ewentualnego stwierdzenia braku możliwości zapewnienia wszystkim uczniom równego dostępu do edukacji MEN rozważa możliwość zawieszenia bieżącego roku szkolnego bądź zmiany terminów egzaminów ósmoklasisty oraz egzaminów maturalnych.

W przytoczonym powyżej rozporządzeniu dyrektorzy jednostek oświaty zostali zobowiązani do zorganizowania i zrealizowania szeregu zadań tych jednostek z wykorzystaniem metod i technik kształcenia na odległość lub innego sposobu realizacji tych

zadań. Niestety, jak wynika z doniesień medialnych, nawet w przypadku nienagannego wywiązania się ze swoich obowiązków ww. podmiotów, wielu polskich uczniów nie ma możliwości uczestniczenia w prowadzonych w takiej formie zajęciach szkolnych, lub jest to dla nich znacznie utrudnione, wyłącznie z powodu ograniczeń techniczno-organizacyjnych. Zgodnie z danymi przytoczonymi przez Dyrektora Biura Ogólnopolskiego Stowarzyszenia Kadry Kierowniczej Oświaty, obecnie wykluczonych cyfrowo jest 13 % polskich uczniów¹, a oprócz tej grupy należy również zwrócić uwagę na osoby częściowo wykluczone ze względu na np. dostęp do zbyt słabego łącza internetowego bądź konieczność dzielenia się sprzętem komputerowym z rodzeństwem także pobierającym naukę w formie zdalnej. Najbardziej dotknięte są grupy znajdujące się w trudniejszej sytuacji ekonomicznej, np. rodziny wielodzietne², podmioty pełniące funkcję pieczy zastępczej³ czy mieszkańcy mniejszych miejscowości⁴. HFPC w pełni zdaje sobie sprawę z nadzwyczajnych okoliczności towarzyszących pandemii wirusa SARS-CoV-2. Fundacja dostrzega także ostatnie starania podejmowane przez MEN m.in. w postaci nowelizacji⁵ przytaczanego powyżej rozporządzenia. Niemniej, regulacje te nie rozwiążą w pełni opisywanego problemu, zwłaszcza w uboższych regionach Polski, gdzie występuje on szerzej, a samorzady dysponują skromniejszymi zasobami. Dodatkowo, sygnalizowane przez Pana Ministra rozwiązanie w postaci przesyłania uczniom, którzy nie mają innej możliwości uczestniczenia w zdalnym uczeniu, materiałów w formie papierowej⁶, jakkolwiek po części zrozumiałe jako środek doraźny, nie może zostać uznane za zapewniające takim osobom odpowiedni dostęp do edukacji, jeżeli obecnie panująca sytuacja miałaby się przedłużać. Natomiast ekonomiczny charakter trudności napotykanych przez część uczniów może w ocenie HFPC prowadzić do dalszego pogłębienia rozwarstwienia społecznego i dyskryminacji osób znajdujących się w trudniejszej sytuacji finansowej czy żyjących w mniej zamożnych częściach naszego kraju.

¹ <https://www.rmfm24.pl/raporty/raport-koronawirus-z-chin/polska/news-nauka-zdalna-dzieci-w-polsce-jak-mam-posadzie-czworke-dzieci,nId,4398349> (ostatni dostęp: 26.03.2020 r.)

² Patrz <https://oko.press/od-srody-zdalne-lekcje-nauczyciele-to-fikcja-rodzice-mamy-zrezygnowac-z-pracy/> (ostatni dostęp: 26.03.2020 r.)

³ Patrz <https://wiadomosci.wp.pl/koronawirus-w-polsce-siedmioro-dzieci-i-jeden-komputer-minister-o-nas-zapomnial-6492000050779777a> (ostatni dostęp: 26.03.2020 r.)

⁴ Patrz <https://tvn24.pl/polska/nauczanie-zdalne-w-praktyce-kolejka-do-komputera-w-kawalerce-i-jeden-sluchawki-na-caly-dom-dziecka-4512559> (ostatni dostęp: 26.03.2020 r.)

⁵ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 25 marca 2020 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szczególnych rozwiązań w okresie czasowego ograniczenia funkcjonowania jednostek systemu oświaty w związku z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19 (Dz.U. poz. 530)

⁶ Patrz <https://serwisy.gazetaprawna.pl/edukacja/artykuly/1461154,koronawirus-w-polsce-zamkniete-szkoly-material-do-nauki.html> (ostatni dostęp 26.03.2020 r.)

Mając powyższe na uwadze, Fundacja pragnie podkreślić znaczenie konstytucyjnego prawa do nauki, a przede wszystkim podmiotowego⁷ prawa do równego dostępu do nauki wyrażonego w art. 70 ust. 4 Konstytucji RP, zgodnie z którym „Władze publiczne zapewniają obywatelom powszechny i **równy** dostęp do wykształcenia”. Prawo to stanowi szczególnie przejaw konstytucyjnej zasady równości i musi być interpretowane w duchu art. 32 Konstytucji RP. Zgodnie z orzecznictwem Trybunału Konstytucyjnego: „Ograniczanie możliwości edukacji w danym typie placówek lub na danym kierunku nauczania może wynikać wyłącznie z kryteriów niearbitralnych i niedyskryminacyjnych, powinno zatem zależeć wyłącznie od talentów i kwalifikacji ucznia”⁸. Z art. 70 ust. 2 Konstytucji wynika jasno, iż nauka w szkołach publicznych ma być bezpłatna, a ust. 4 tego artykułu zobowiązuje władze publiczne do tworzenia systemów indywidualnej pomocy, tak aby dostęp do nauki był równy i powszechny nie tylko na papierze, ale również i w praktyce. Tym samym należy uznać za niedopuszczalne różnicowanie ze względu na poziom zamożności ucznia. Jak wskazuje doktryna, wykonując przytoczony obowiązek państwo nie może ograniczać się wyłącznie do eliminacji różnicowań prawnych, ale musi również aktywnie usuwać występujące nierówności faktyczne, zwłaszcza te które wynikają z sytuacji materialnej⁹. Art. 70 ust. 4 Konstytucji RP wskazuje na finansowe i organizacyjne formy pomocy, która powinna być świadczona wymagającym jej uczniom i studentom. Należy w tym miejscu podkreślić, iż Trybunał Konstytucyjny uznaje, że z ww. przepisu wynika prawo podmiotowe: „do uzyskania pomocy finansowej ze strony władz publicznych w zakresie gwarantującym powszechność i równość dostępu do wykształcenia”¹⁰. Tym samym, *per analogiam* należy uznać, iż takie prawo istnieje również w odniesieniu do pomocy organizacyjnej. Natomiast zgodnie z poglądami doktryny, pomoc organizacyjna to także pomoc rzeczowa: „Pomoc ze strony władz publicznych obejmować ma zarówno świadczenia finansowe [pieniężne], jak i rzeczowe, co łączyć można z organizacją pomocy o charakterze rzeczowym i tworzeniem instytucji państwowych lub działających pod nadzorem państwa pomocą tą zawiadujących.”¹¹ W obecnie istniejących warunkach pandemii, pomoc organizacyjna powinna polegać przede wszystkim na zapewnieniu wszystkim uczniom, niezależnie od sytuacji finansowej, w jakiej się znajdują, możliwości uczestniczenia w zajęciach. Oczywiście w tak wyjątkowej sytuacji, jaką mamy obecnie, zrozumiałym jest, że

⁷ L. Garlicki (red.), M. Zubik (red.), *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz.*, Wyd. II, Tom II, Wyd. Sejmowe 2016.

⁸ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 22 czerwca 2015 r., sygn. akt SK 29/13.

⁹ L. Garlicki (red.), M. Zubik (red.), *Konstytucja...*, *op. cit.*

¹⁰ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 5 listopada 2013 r., sygn. akt K 40/12.

¹¹ B. Banaszak, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz.*, wyd. 2, Warszawa, 2012.

państwo może nie dysponować wystarczającymi zasobami, aby zapewnić wszystkim uczniom dostęp do sprzętu, który by na to pozwolił. Niemniej, zdaniem HFPC, wyłączna praca z wykorzystaniem przesłanych materiałów papierowych niesie za sobą nieporównywalnie niższe wartości edukacyjnie, niż branie udziału w lekcjach prowadzonych, choćby i zdalnie, przez nauczycieli. Dlatego też, ograniczenie się do takiego rodzaju rozwiązań w stosunku do grupy uczniów, nie może zostać uznane za zagwarantowanie im faktycznego, równego dostępu do wykształcenia. Natomiast niedopuszczalna jest sytuacja, w której ze względu na przedłużający się brak możliwości normalnego funkcjonowania jednostek systemu oświaty, grupa uczniów znajdujących się w najtrudniejszej sytuacji ekonomicznej nie będzie mogła korzystać z praw, które gwarantuje im Konstytucja RP w art. 70. Niepodjęcie przez władze publiczne działań zmierzających do wyeliminowania tak daleko idącej nieuzasadnionej nierówności należałoby uznać za złamanie zasady wyrażonej w art. 32 Konstytucji RP oraz naruszenie konstytucyjnego prawa tych osób do powszechnego i równego dostępu do wykształcenia.¹² Dlatego też, Ministerstwo powinno podjąć wszelkie możliwe starania, aby zapobiec wytworzeniu się systemu, w którym przykładowo najubożsi uczniowie pozostaną w opisanym powyżej położeniu, a następnie na zbliżających się egzaminach ośmioklasisty czy egzaminach maturalnych będą stawiane przed nimi takie same wymagania, jak wobec ich zamożniejszych rówieśników, którzy mogli przez ten okres korzystać z metod tzw. zdalnego nauczania. Tak więc w przypadku dalszego utrzymywania się stanu epidemii w Polsce, przy jednoczesnym braku możliwości zapewnienia wszystkim uczniom faktycznego, równego dostępu do wykształcenia, zdaniem Fundacji, władze publiczne powinny rozważyć podjęcie alternatywnych działań nakierowanych na niwelowanie dyskryminacyjnych skutków braku dostępu do edukacji z przyczyn organizacyjnych, jak np. zmiana terminów ww. egzaminów i zawieszenie roku szkolnego.

Mając powyższe na uwadze, Helsińska Fundacja Praw Człowieka zwraca się do Pana Ministra z pytaniem o to, czy Ministerstwo Edukacji Narodowej prowadzi badania dotyczące faktycznego dostępu do wykształcenia w dobie prowadzenia przez wszystkie polskie jednostki oświatowe nauczania na odległość oraz czy w przypadku braku możliwości zagwarantowania powszechnego i równego dostępu do wykształcenia Ministerstwo Edukacji Narodowej rozważa

¹² W świetle Europejskiej Konwencji Praw Człowieka w określonych okolicznościach również możliwe jest złamanie konwencyjnego zakazu dyskryminacji poprzez samo niepodjęcie próby wyrównania nierówności – zob. wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 13 listopada 2007 r., *D.H. i inni p. Republice Czeskiej*, nr skargi 57325/00, § 175.

możliwość zawieszenia roku szkolnego bądź zmiany terminów, w których mają odbyć się egzaminy ośmioklasisty i egzaminy maturalne.

W imieniu Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka,

2. wyrażam nadzieję,

Helsińska Fundacja Praw Człowieka
SEKRETARZ ZARZĄDU

Piotr Kłodoczny

Helsińska Fundacja Praw Człowieka
PREZES ZARZĄDU

Danuta Przywara